

### บทคัดย่อ

โครงการ กระบวนการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อฟื้นความสัมพันธ์และสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเวียงคุดและโมรข่า ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นความสัมพันธ์และสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนผ่านการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บริบทชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน และการเปลี่ยนแปลงเพื่อฟื้นความสัมพันธ์ ๓) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน สถานการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน พัฒนาการความเปลี่ยนแปลง และจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และ ๔) เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม วิธีการดำเนินงาน ประกอบด้วย ๒ ส่วนหลัก คือ ๑) การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้รู้โดยใช้แบบสอบถามและพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการจัดเวทีผู้รู้ในท้องถิ่นพูดคุยแลกเปลี่ยน ตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน และ ๒) การจัดเวทีขำระประวัติศาสตร์เชิงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเวที เวทีวิเคราะห์ข้อมูล จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนสำนึกรักท้องถิ่น ฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองวัย และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่ ๒ หมู่บ้านในการให้ความรู้ท้องถิ่นกับเยาวชน

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของบ้านเวียงคุดเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญคือ เจดีย์พระธาตุสององค์ที่มีชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า อ่องนะโหล่งตะโด เล่ากันว่า บรรพบุรุษคือพู่จาบั้งได้รับมอบสมุดบันทึกรากบรรพบุรุษของท่านซึ่งกล่าวถึงแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ที่หากนำผู้คนไปอาศัยจะพ้นภัยพิบัติ ๆ พู่จาบั้งจึงนำชาวบ้านออกเดินทางจากบ้านเกิดเพื่อตามหาแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งก็คือพื้นที่หมู่บ้านเวียงคุดในปัจจุบัน แต่เมื่อหมู่บ้านมีการขยายตัวมากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านก็เริ่มเกิดขึ้นเช่นกัน เพราะมีการนำสิ่งของมีนเมาและหมูไก่อเข้ามาเลี้ยงในหมู่บ้านซึ่งผิดข้อห้ามของบรรพบุรุษ ทำให้มีชาวบ้านบางส่วนอพยพออกจากบ้านเวียงคุดเพื่อไปหาที่อยู่ใหม่เพราะต้องการหลบหนีสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นโดยย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หมู่บ้านโมรข่า แต่เดิมชาวบ้านมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติและพึ่งตนเองด้วยการทำไร่ข้าวหมุนเวียนและทำนา ทำสวน ต่อมาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้เข้ามาสำรวจและรังวัดพื้นที่เพื่อเตรียมการอพยพชาวบ้านจากพื้นที่สร้างเขื่อนเขาแหลมขึ้นมา ซึ่งการไฟฟ้าได้นำพื้นที่ทำนาและพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านไปจัดสรร ทำให้พื้นที่ทำกินน้อยลง ต่อมาอดีตผู้ใหญ่บ้านได้บอกขายพื้นที่ป่าซึ่งเป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชาวบ้านโมรข่าจำนวน ๒,๐๐๐ ไร่ให้กับโรงงานน้ำตาล ชาวบ้านได้ทำหนังสือร้องเรียนจึงมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตและป่าไม้จังหวัดลงมาตรวจสอบและพบว่ามีการเตรียมพื้นที่เพื่อขายให้นายทุนจริง จึงทำการยึดพื้นที่ดังกล่าวคืนเป็นของรัฐ ต่อมากรมป่าไม้และการปิโตรเลียมฯ ได้มีโครงการปลูกป่ารอบ ๆ ชุมชนโมรข่า โดยอ้างว่าเป็นป่าเสื่อมโทรม ป่าไม้สมบูรณ์จำเป็นต้องปลูกต้นไม้เพิ่ม ซึ่งการปลูกป่าในครั้งนั้นได้ทับพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชาวบ้านโมรข่าไปทั้งหมด รวมถึงพื้นที่ทำนาของชาวบ้านเวียงคุดด้วย หลังจากนั้นกรมป่าไม้ก็ได้มอบพื้นที่ปลูกป่าและป่าที่เหลือทั้งหมดให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ ทำให้ชาวบ้านสูญเสียพื้นที่ทำกินไปโดยสิ้นเชิง